

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ
PAŽYMA

DĖL NARKOTIKŲ, TABAKO IR ALKOHOLIO KONTROLĖS DEPARTAMENTO
2022 M. VEIKLOS ATASKAITOS
2023-05-04 Nr. NV-1037

Vilnius

Teikėjas: Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – NTAKD).

Tikslas: pristatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei informaciją apie NTAKD veiklą 2022 metais.

Teisinis pagrindas: Ataskaita parengta pagal Viešojo sektoriaus subjekto metinės veiklos ataskaitos ir viešojo sektoriaus subjektų grupės metinės veiklos ataskaitos rengimo tvarkos aprašą, patvirtintą Vyriausybės 2019 m. vasario 13 d. nutarimu Nr. 135.

NTAKD strateginis tikslas: *Sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos ar ją sumažinti, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove.*

2022 m. numatyti efekto kriterijai:

- **Legalų alkoholinių gėrimų suvartojimas, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui litrais, absoliutaus (100 %) alkoholio.** Valstybės duomenų agentūros duomenimis, legalaus alkoholio suvartojimas vienam gyventojui mažėja nuo 2012 m., tačiau nuo 2020 m. stebimas nežymus padidėjimas. 2021 m. vienas 15 m. ir vyresnis Lietuvos gyventojas vidutiniškai suvartojo 12,1 litro absoliutaus (100 %) legalaus alkoholio (0,7 litro daugiau nei 2020 m). Minėtam padidėjimui įtakos turėjo COVID-19 pandemijos sukelti gyventojų socialinio gyvenimo ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo įpročių pokyčiai. 2022 m. duomenys bus skelbiami 2023 m. II ketv. NTAKD atliktos analizės „Jaunimas ir psichoaktyviosios medžiagos“ duomenys rodo, kad kas ketvirtas jaunas asmuo per paskutinius metus išvis nevartojo alkoholio, o dauguma (72,4 %) jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą vertina neigiamai.

- **15–64 metų Lietuvos gyventojų, nurodžiusių, kad rūkė tabako gaminius per paskutinį mėnesį, dalis (proc.)** 2021 m. atliktas tyrimas parodė, kad 34,9 % Lietuvos gyventojų per paskutinius metus rūkė tabako gaminius. Lyginant su 2016 m. tyrimo duomenimis, rūkymo bent kartą gyvenime ir per paskutinį mėnesį rodikliai beveik nepakito, bet sumažėjo vidutinis per dieną surūkomų cigarečių skaičius – nuo 13,5 cigarečių 2016 m. iki 11,9 cigarečių 2021 m. Atkreiptinas dėmesys, kad 18–24 metų amžiaus grupėje rūkančiųjų per paskutinį mėnesį tabako gaminius sumažėjo nuo 32,6 % 2016 m. iki 27,8 % 2021 m.

- **Lietuvos gyventojų, per paskutinius 12 mėn. vartojusių narkotines ir psichotropines medžiagas, dalis (proc.).** Šis rodiklis padidėjo iki 4,5 proc. 2021 m., tačiau Lietuvoje jis vis dar yra beveik du kartus mažesnis už ES šalių narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo per pastaruosius metus rodiklį vidurkį – 8,3 proc. Narkotikų vartojimo per paskutinius 12 mėnesių paplitimas didžiausias tarp jaunų suaugusiųjų. Narkotikų per paskutinius 12 mėnesių vartojo 9,4 proc. 15–34 m. Lietuvos gyventojų, ES šalių vidurkis – 16,9 proc.

NTAKD 2022 m. vykdė dvi programas:

1. Narkotikų, tabako ir alkoholio priežiūros bei vartojimo prevencijos užtikrinimas.
2. Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento valdymo programa.

Vykdam 1 programą buvo įgyvendinami šie uždaviniai:

- **SKATINTI SVEIKATOS IŠSAUGOJIMO IR STIPRINIMO VEIKLAS IR STIPRINTI PSICHOLOGINĮ (EMOCINĮ) VISUOMENĖS ATSPARUMĄ**

NTAKD dalyvavo rengiant 2022–2030 m. PP priemonės „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, pagalba ir žalos mažinimas“ projektus. Pateikti 5 poveiklių:

Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ankstyvosios intervencijos programos; Žemo slenksčio paslaugų plėtra narkotines medžiagas vartojantiems asmenims; Psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir žalos mažinimo priemonių taikymas jaunimo pasilinksminimo vietose, ypač naktinio miesto aplinkoje; Nacionalinė metimo rūkyti pagalbos telefoninė linija; Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybės ir veiksmingumo didinimas) finansinio poreikio skaičiavimai ir preliminarus lėšų skirstymas pagal metus ir ketvirčius. Veiklos bus pradėtos įgyvendinti 2023 m.

- **PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ PAKLAUSOS IR ŽALOS MAŽINIMAS**

Siekiant vykdyti įrodymais grįstą ir kokybišką psichoaktyviųjų medžiagų (toliau – PAM) vartojimo prevenciją, diegiama Europos prevencijos programa bei tobulinamos specialistų, koordinuojančių ir vykdančių PAM prevencijos veiklas savivaldybėse, kompetencijos. Siekiant padėti užtikrinti masinių renginių ir naktinių pasilinksminimo vietų pramogų saugumą nuo PAM vartojimo, parengtas atnaujintas rekomendacijų leidinys pasilinksminimo vietų vadovams ir masinių renginių organizatoriams „Naktinis gyvenimas ir psichoaktyviosios medžiagos“. Edukacinė iniciatyva „Saugi erdvė“ lankėsi penkiuose festivaliuose, didintas muzikos festivalių lankytojų sąmoningumas apie galimas rizikas, susijusias su PAM vartojimu, ir motyvavimas kreiptis pagalbos į profesionalus bei apmokytus ir parengtus savanorius.

- **PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ PASIŪLOS MAŽINIMAS**

Pagrindinis prioritetas buvo skiriamas ne ekonominių sankcijų taikymui, o ūkio subjektų, jų asocijuotų struktūrų bei verslo naujokų konsultavimui bei mokymui. Tai pasiteisino, nes 41 proc. sumažėjo pažeidimų skaičius nuo 149 pažeidimų 2021 m. iki 88 – 2022 m. NTAKD suteikiamų konsultacijų skaičius išaugo iki 6000.

Tabako pasiūlos mažinimo srityje NTAKD operatyviai reagavo į rinkos pokyčius, atsižvelgiant į naujoviškų tabako gaminių ir elektroninių cigarečių spartų populiarėjimą. Prioritetas išlieka tas pats – interneto erdvės stebėseną, kadangi pagrindiniai pažeidimai padaromi būtent ten ir, kol galioja elektroninių cigarečių ir jų pildyklių reklamos bei nuotolinės prekybos draudimas, ši vieta tebėra patraukli tiek pardavėjams, tiek pirkėjams, ypač jaunimo amžiaus kategorijoje. 2022 m. buvo nustatyta 28 Tabako kontrolės įstatymo pažeidimų, o 2021 m. 15. Pažeidimai, susiję su elektroninėmis cigaretėmis ir jų pildyklėmis sumažėjo ir sudaro 18 proc. visų 2022 m. NTAKD nustatytų TKĮ pažeidimų, 2021 m. jų dalis sudarė 26 proc.

2022 m. priimta 60 nutarimų taikyti ekonomines sankcijas ūkio subjektams, iš jų 46 nutarimai dėl Alkoholio kontrolės įstatymo ir 14 dėl Tabako kontrolės įstatymo pažeidimų, 2021 m. jų buvo 111.

Atlikti 88 ūkio subjektų, savo veikloje naudojančių narkotinių ir psichotropinių medžiagų pirmtakus (prekursorius), planiniai patikrinimai, iš jų 18 patikrinimų atlikta vertinant ūkio subjektų užpildytas Atitikties nustatytiems reikalavimams deklaracijas. Ūkio subjektų veiklos vietoje atliekamų patikrinimų metu skiriamas laikas naujų darbuotojų apmokymams dirbti su PTAKIS, atsakoma į klausimus dėl prekursorių saugojimo ir duomenų apie apyvartą teikimo, mokoma atpažinti įtartinus sandorius.

Išgaliojus įstatymų pakeitimams, sudarytos visos galimybės moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinėje veikloje naudoti I, II ir (ar) III sąrašus įrašytas narkotines, psichotropines medžiagas todėl NTAKD pradėjo vykdyti dvi naujas funkcijas: **1) išduoti specialiuosius leidimus naudoti narkotines, psichotropines medžiagas, juos pakeisti, patikslinti; 2) vykdyti veiklos, susijusios su narkotinių, psichotropinių medžiagų naudojimu moksliniams tyrimams, priežiūrą.**

Be to, 2022 metais NTAKD pradėjo vykdyti ir šias naujas funkcijas: **1) išduoti leidimus vykdyti pluoštinių kanapių gaminių gamybos, kurios metu susidaro pluoštinių kanapių tarpiniai produktai, kuriuose THC kiekis viršija leidžiamą 0,2 proc. ribą, veiklą; 2) išduoti neapdoroto tabako didmeninės prekybos licencijas.**

Licencijų išdavimo proceso efektyvinimo priemonių taikymas bei informacijos apie galimybę teikti prašymus ir dokumentus elektroninėmis priemonėmis sklaida lėmė spartų elektroninių paslaugų augimą – 2022 m. elektroninių prašymų skaičius sudarė 82 proc. nuo bendro teiktų paraiškų skaičiaus (2021 m. – 75 proc.) Elektroninius prašymus galima teikti 24 rūšių licencijoms gauti iš NTAKD išduodamų 26 licencijų rūšių. 2022 m., palyginti su 2018 m., 3,4 karto išaugo pateiktų elektroninių prašymų skaičius.

2022 m. įvykdė 6 mokymus, kurių metu buvo apmokyti muitinės, valstybinės sienos apsaugos pareigūnai, muitinės tarpininkai. Dalis mokymų buvo skirti moksleivių tėvams, jaunimo centrų darbuotojams, pedagogams.

• ***PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO PAPLITIMO IR JAM MAŽINTI SKIRTŲ PRIEMONIŲ EFEKTYVUMO STEBĖSENA***

Atlikto tyrimo „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimas bendrojoje populiacijoje“ analizės duomenimis, bent kartą per paskutinį mėnesį alkoholį vartojo kiek daugiau nei pusė (54,2 proc.) jaunimo (15–29 m.). Alkoholį per paskutinį mėnesį vartojo statistiškai reikšmingai didesnė dalis vyrų (59,6 proc.) nei moterų (48,6 proc.).

NTAKD užsakymu atlikto psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo paplitimo bendrojoje populiacijoje (15–64 m.) tyrimo duomenimis, alkoholinių gėrimų vartojimas per paskutinį mėnesį Lietuvoje sumažėjo nuo 67 proc. 2016 m. iki 63 proc. Mažėjantis alkoholio suvartojimas atspindi ir mažėjančią naštą sveikatos įstaigoms. Higienos instituto duomenimis, 2021 m. palyginti su 2020 m., sumažėjo ligotumas dėl alkoholio toksinio poveikio ir alkoholinių psichozų.

Atlikta NTAKD analizė parodė, kad jaunimas (15–29 m.) narkotikus dažniausiai išbando draugų rate (72,8 proc. kada nors narkotikus vartojusių respondentų), rečiau – kai lankosi diskotekose, naktiniuose klubuose (31,2 proc.) arba kavinėse, baruose (21,4 proc.).

NTAKD koordinuoja informaciją apie naujas rinkoje pasirodžiusias psichoaktyvias medžiagas, apie kurias informacija gaunama per Ankstyvojo perspėjimo sistemą. Dėl šio greito ir efektyvaus bendradarbiavimo naujos psichoaktyvų efektą sukeliančios medžiagos nespėja išpopuliarėti tarp vartotojų ir išplisti Lietuvos rinkoje.

Nuo 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja tabako gaminių vartojimo, jo daromos žalos sveikatai ir ūkiui stebėsenos tvarka, kuri numato, kad NTAKD organizuoja ir koordinuoja tabako gaminių ir su tabako gaminiais susijusių gaminių vartojimo, jų daromos žalos sveikatai ir ūkiui stebėseną.

• ***DALYVAUTI FORMUOJANT PSICHOAKTYVIŲJŲ MEDŽIAGŲ VARTOJIMO MAŽINIMO POLITIKĄ***

Vyriausybė 2022 m. gegužės 11 d. nutarimu Nr. 496 pateikė Seimui Seimo nutarimo „Dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų patvirtinimo“ projektą, kurio įgyvendinimui bus rengiami ir Vyriausybės tvirtinami atitinkamų laikotarpių Nacionalinės darbotvarkės planai (2023–2026 m., 2027–2030 m. ir 2031–2035 m.).

Dalykinio vertinimo išvada. Siūlytume ataskaitą pristatyti Vyriausybės pasitarime.

Aurelija Urbonienė, tel. 8 706 63813, el. p. aurelija.urboniene@lrv.lt